

Bir İşgal İdeolojisi Olarak Siyonizm

Özet

Bir işgal ideolojisi olarak Modern siyonizmin kökenleri 19. Yüzyıl Avrupası'nın ırkçı nasyonalist-emperyalist söylem ve uygulamalarında aranmalıdır. Batı gerek kıtalar aşırı sömürgeci yayılmacılığını gerek ise kendi aralarındaki devletlerarası rekabeti meşrulaştırmak için seküler bir 'asabiyye' nöbetine tutulmuş ve bunun sonucunda daha aşağı ırk olarak gördüğü Musevileri taciz ve tarda yönelik Antisemitizm Avrupa'ya damgasını vurmuştur. Yahudi Sorunu, bu soruna acil çözüm getirmek isteyen Musevi aydınlarca ele alınmış ve farklı yöntemlerle de olsa nihai formül, kendilerine ait olmayan bir toprak mesabesindeki Filistin'e göç, kolonizasyon ve orada bir yurt/devlet teşkili şeklinde billurlaşmıştır. Siyonizm bu bağlamda Musevilerce kutsal add edilen arz-ı mevud'u ele geçirme projelerini altında barındıran bir felsefi doktrini olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükseldiği temellerde İbranioğullarının dinsel inançlarının izi mevcuttur. Modern siyonizm ise siyasal/diplomatik bir uluslararası ilişkiler vizyonudur. Kendi gelişim çizgisi içerisinde Osmanlı Ortadoğu'sunu yeniden inşa etme arzusu yatmaktadır. İsrail'in kuruluşu ve hayatını sürdürebilmesi bu ideolojinin dünya Musevi toplumlarınca ve onların içinde yaşadığı ülkelerin yöneticileri tarafından benimsenmesiyle yakından ilintilidir. Siyonizm, bu çerçevede zamanın ruhuna uygun olarak önce bir hayır derneklerinin söylemi olarak doğmuş, ardından Filistin'e kolonizasyonu destekleyen bir devletler aşırı güç şeklinde kendini ispatlamış ve en sonunda İsrail adıyla Ortadoğu'da konuşlanıp dünya siyasetine egemen olmaya çalışmıştır. Doğaldır ki, bu fikir ve aksiyon programı 19. yüzyıldan günümüze değişim süreci yaşamış ve sol ve laik versiyonundan aşırı sağ, ırkçı-dinci bir formata öykündüğü görülmüştür. Tarihsel perspektiften bakıldığında Theodor Herzl'in bu işgal ideolojisinin tasarım ve icraındaki öncüllüğünün altı özellikle çizmeli.

Prof. Dr. Mim Kemâl ÖKE
İstanbul Ticaret Üniversitesi

Giriş

Bu bölümde bir işgal ideolojisi olarak siyonizm üzerinde durulacaktır. Başlıkta bir araya gelen kelimeler tesadüfi değil, tedahüli olarak buluşmuşlar; yüklendikleri kavramların manasına istinaden bir tespiti aktarmak üzere yan yana dizilmişlerdir. Siyonizm, öncelikle vurgulamak gerekir ki, dinsel boyutları çerçevesinde düşünülse dahi dinlerin nüzulünden günümüze değin tarihi misyonu ile sürdürülebilirliğini kanıtlamış bir inanç/düşünce ve eylem doktrindir. Etkileri itibarıyla dünya tarihine damgasını vurmuştur ve hala vurmaktadır. Zaman içinde siyonizm, kendi entelektüel evreninde 'ideolojikleşmiş'; siyasal, hatta küresel ekseninde uluslar aşırı siyasal kimlik kazanmıştır. İdeolojilerin, Soğuk Savaş, sonrasında çöktüğü, ya da eski cazibesini yitirdiği dönemde dahi varlığını sürdürmüştür. Bir ideoloji olarak siyonizm doğal olarak Musevi Dünyası ile ilintilidir. Aşağıda işleneceği gibi siyonizm odaklandığı Filistin'i ele geçirmek ve oradan hareketle sözüme ona "ontolojik güvenliği" sağlama alacak/tatmin edecek bir yayılmacılığı meşru kılmak için kullanılan bir söylem (=retorik) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir ders kitabının sınırlılıkları ve sadeliği çerçevesinde bu bölümde ilkin siyonizmin oluştuğu ortama değinilecektir. Siyonizmin siyasallaştığı dönem ön plana çıkarılarak, bu ideolojinin 19. yüzyıl Avrupa'sında nasıl "Zamanın Ruhunu"ndan (=zeitgeist) doğduğu kaydedilecektir. Emperyalizmin hükümrân olduğu bir yüzyılda milliyetçiliğin ırkçılıkla hemhal olup, Batı toplumlarında Antisemitizm adı verilen Yahudi Düşmanlığına yol açtığı kısaca işlenecektir. Böylesi bir zaman/mekân atlasında Siyonizmin evreler halinde evrimleşmesi üzerinde durulacaktır. Bu anlatım elimizdeki birincil kök kaynaklar ve genel mevcut literatür üzerine inşa edilecektir.

Siyonizmin Filistin'i ya da onların deyişiyle "Vaad Edilmiş Topraklar" olan "Arz-ı Mevud"u işgal ve oradan hareketle Ortadoğu'ya yayılma projesi bu bölümde yönetsel yaklaşım olarak "uluslararası ilişkiler" disiplini kapsamında ele alınacaktır. Kısaca ifade edilirse, bu disiplinin kavramsal/kuramsal çerçevelerinden yararlanılarak sorunsal çözümlenecektir. Bu seçimin önemi bellidir. Siyonizm; Filistin üzerinde konuşlandırıldığı emel ve ihtirasıyla ortaya çıktığı günden bugüne değin dünya politikasının en ciddi diplomatik krizlerine yol açmıştır. Bilindiği gibi, 21. yüzyılın dünyaca kabullendiği en üzücü katliamı olan Gazze Krizi, bir işgal ideolojisi olan Siyonizmin 'marifeti'dir. Küresel bir sorundur, Küresel Toplumun elindeki tüm diplomatik kuram ve enstrümanlara karşın gideremediği/alt edemediği bir soykırım olarak tarihe geçmektedir. Teorisi ve pratiği ile Uluslararası İlişkiler'in iflas ettiği izlenimini verdiği günümüz Filistinindeki sorunun kökeninde siyonizmin yattığını vurgulamak bu çalışmanın temel varsayımını oluşturmaktadır.

Demek ki, Filistin Davasının kökeninde müsebbibi olarak siyonizme işaret edilmelidir. Bu bölümde çıkış noktası daha gerilere değin uzatılacak Filistin Sorunu bir yüzyıldır ve şu an itibarıyla de adeta Küresel Toplum'un kayıtsızlığı ile çözümsüzlüğe mahkûm edilmiş gibi görülmektedir. Modern tarih, sorunun BM'in devreye girmesini takiben 1948'de İsrail ve Filistin devletlerinin birbirleriyle eşzamanlı olarak ihdas edilmesiyle çözüldüğünü sanmıştı. Ne var ki, bu neticenin iptali uzun sürmemişti. Siyonizm'in ileri hamleleri ile Filistin'deki sorun, ilk evresinde göçmen/sığınmacı Filistinlilerin dramı olarak nitelendirilmişti. Daha sonra 1973 Savaşı'nın ardından konunun tanımı

Filistin Davası veya Filistin halkının vazgeçilmez siyasal haklarının iadesi şeklinde billurlaşacaktı. Uluslararası ilişkiler literatüründe Filistin Sorunu'nun son on yıllardır artık siyonizm ile gem vurulmaz hale gelen bir İsrail Sorunu'na dönüştü-

Siyonizmin Oluşturduğu Ortam

Yukarıda Filistin'in mesele olarak dünya politikasına girişi siyonizmin doğal ürünü şeklinde kaydedilmişti. Ardışıklı muhakeme mantığı çerçevesinde mütalaa edilecek olursa ikinci varsayımımız; Siyonizmin bir ideoloji ve aksiyon programı olarak mevcudiyetinin büyük ölçüde-Musevilerin dini özelemlerinin ötesinde, Avrupa'da 19.yüzyılın son çeyreğinde aşırı boyutlara ulaşan Yahudi düşmanlığında aranması gereğidir. Dahası, Yahudi düşmanlığı ya da literatürdeki tanımı ile Antisemitizm'in nedeni emperyalist Avrupa'nın bağrında yine aynı dönemde başgösteren/nükseden ırkçı nasyonalizmdir.¹ İslam Aleminde "zimmiler" olarak "Dar'ül Sulh"un uyrukları olarak kendilerine yaşam hakkı tanınan Musevi cemaatleri Avrupa'da bu hoşgörülü iklimin aksine toplumdan dışlanmakta, hatta çeşitli vesilelerle tazyik altında tutulmaktalardı. Dış politikada Osmanlı Devleti'ne karşı Nasrani bir fanatizmi sömürgeciliklerine payanda kılan Batı, iç siyasette de benzeri bir nefreti Musevi nüfusa karşı göstermekteydi.

Musevilere duyulan düşmanlığın kökeni dinseldir. Hıristiyanlığa göre Museviler Hz. İsa'yı tanınamışlar, Hıristiyanlık âleminin bu biricik peygamberinin çarmıha gerilmesine neden olmuşlardı. Bunlara rağmen, Musevilere bu kötü yazgılarından kurtulmak için bir şans tanınmıştı. Museviler dinlerini değiştirmek ve vaftiz olmak koşuluyla toplumsallaşabiliyorlardı. Fakat Musevilerle Hıristiyanlar arasındaki bu balayı uzun sürmedi. Volk kuram-

ğı görülmektedir. Saldırgan ideolojisi ile İsrail sadece Ortadoğu için değil aslında dünya için de en ciddi kriz oluşturucu bir çibanbaşısıdır. İşte, bu çalışma bu oluşumun felsefi tohumlarını aydınlatmak üzere yola çıkmıştır.

larının ortaya atılmasıyla toplum içinde Musevilerin statüsü bir anda değişiverdi. Volk milliyetçileri bir ulusu yücelten faktör olarak toprağa bağlılığı gösteriyor ve vatan kavramının önemini vurguluyorlardı. Musevilerin ise kendilerine özgü bir yurdu yoktu. Bunun için milliyetçiler, Musevileri ruhsuz bir toplum, *volk* olamayacak aşağı bir cemaat olarak nitelendiriyorlardı. Onlara göre, Museviler karanlık, izbe ve pis gettolarda yaşayan yaratıklardı. Irkçı kuramların gelişmesiyle Museviler, milliyetçilerin çizdikleri bu imajdan vaftiz olarak kurtulabilme umutlarını da kaybettiler. Çünkü artık din değiştirmekle bir Musevi ırksal özelliklerinden sıyrılmayacağı için ömrü boyunca nefret edilen, tiksiniilen bir insan olarak kalacaktı. Tanınmış Alman milliyetçisi Julius Langbehn, "Bir erik, elmaya dönüşmeyeceğine göre bir Yahudi de hiçbir zaman Alman olamayacaktır." diyordu.² Milliyetçilere göre, Museviler aşağı ırka mensuptular, onlarla karışmak Alman ırkının kalitesinin düşmesine neden olurdu. Bu gidişe engel olmalı, Museviler Alman toplumundan sökülüp atılmalydı.³

Antisemitizm'in halk kitleleri tarafından benimsenmesi ise siyasal ve ekonomik sorunların ağırlığına bağlıydı. 1870'lerde Almanya sanayileşme sürecinin ikinci dalgasına kapılmış, banka-devlet iş birliği ile orta sınıfın gelişmesi ya da girişimleri olmaksızın kapitalizme geçilmişti. Alman toplumunun büyük bir kısmını oluşturan orta sınıf, bilhassa aşağı orta sınıf, bir yandan teknelci şirketlerin hege-

monyası diğer yandan da işçi sınıfının gittikçe artan siyasal sistemleri arasında kalmış; toplumsal varlığı tehdit edilmeye başlanmıştı. Büyük işletmelerle rekabet edemeyen orta sınıf, iktisadi etkinliğini kaybetmeye ve hızla proletarya saflarına düşmeye başlamıştı. Sanayileşme olgusunu algılayamayan bu kişiler, içine düşükleri durumu betimlemek için kolay çözümler arama yoluna gittiler. Şöyle ki sıkıntılarının tüm nedeni Musevilerdi.⁴ Kapitalizm Musevilerin becerisiydi, borşayı ellerinde tutan zengin Musevi bankerler endüstrileşmeyi finanse etmişlerdi. Sosyalizm ise yine Musevilerin başının altından çıkmıştı. Milliyetçiler için Marx'ın Yahudi olması ve Sosyal Demokrat lider ve kadrolarının Musevilerden oluşması yeterli kanıtlardı. Museviler, sosyalizmi sosyal reform ya da devrim yapmak amacıyla benimsememişlerdi. Aslında bu bir taktikti; Museviler dünyaya sahip olabilmek için bir yandan Marksizm'i, diğer yandan da kapitalizmi seferber etmişlerdi. Museviliğin dünya hâkimiyeti düşüncelerinin ilk aşaması ise uygarlığın temsilcisi Almanya'yı çökertmekti.⁵

Antisemitizm sadece bir duygu olarak kalmamış, 19. yüzyılın son çeyreğinde kurumsallaşmış ve siyasal platformlarda savunulmuştu. Almanya, Avusturya

Siyonizmin Öncüleri

"Siyonizm" teriminin kökünü oluşturan Siyon sözcüğü Musevi tarihinin ilk çağlarından beri Kudüs ile eşanlamlı olarak kullanılagelmıştır. Bu kelimeyle Filistin'deki birinci Musevi tapınağının Babilliler tarafından yıkılmasından sonra özel bir anlam verilmiş ve "Siyon", yurtlarından kovulmuş Yahudi halkının Filistin'e dönme arzu ve özlemini benliğinde toplayan bir duygu hazinesi olmuştur. Nitekim "Siyon" adı ilahilerde sık sık geçer. Eski

yahudi sorunu

"Yahudi Sorunu", 19. yüzyıl Avrupa'sında antisemitizmin yükselmesiyle birlikte Yahudilerin toplum içindeki yeri ve asimilasyon meselesi bağlamında tartışılan bir kavramdır. Bu sorun, Avrupa'da Yahudilerin dışlanması, pogromlar ve ayrımcılıkla şekillenmiş; Nazi Almanyasında ise soykırımın sonuçlanmıştır. Siyonist hareket, bu soruna "çözüm" olarak Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurmayı teklif etmiştir. Ancak bu çözüm, başka bir halkın -Filistinlilerin- topraklarının işgali pahasına gerçekleşmiştir. Müslümanlar açısından bu durum, zulümden kaçarken yeni bir zulüm üretmenin ahlaki ikilemini doğurmaktadır. Bugün "Yahudi Sorunu", tarihi bir antisemitizm probleminden ziyade, siyonizmin yol açtığı etnik temelli ayrımcılık ve işgal politikalarının sonucu olarak yeniden tartışılmaktadır.

ve Rusya'da aleni, İngiltere ve Fransa'da ise yine o kadar belirgin olmasa da varlığı kuşkusuz olan Yahudi düşmanlığı kitleleri bir Yahudi Sorunu'nun ne pahasına olursa olsun halledilmesi gereken bir tehdit mesabesine eriştiğine inandırmıştı. Çözüm olarak Musevilerin zorla Avrupa'dan sökülüp atılması, eğer onlar bunu gönüllü olarak yap(a)mazlarsa, imhası ile sağlanması savunuluyordu. 15. yüzyılda İspanya, Endülüs'te yaşananlar bu kez Avrupa'nın tümünde tekrarlanmaktaydı. Şimdi sıra siyonizmin bu arka planda doğuşu ve evrilişini izlemeye gelmiştir.

Ahit, "Babil nehrinin kıyısında oturup da ağladık/Siyon'u hatırladıkça!" der.

Siyon kelimesi bu kadar erken bir tarihte kullanılmaya başlanmasına rağmen, bir siyasal düşünce akımını simgeleyen deyim olarak modern anlamıyla ilk kez 19. yüzyılın son çeyreğinde bir Rus Yahudisi olan Nathan Birnbaum (1864-1937) tarafından siyasal literatüre sokulmuştur. Birnbaum kendisinin çıkarttığı *Kendi Kendine Kurtuluş (Selbstemanzipation)* adlı

derginin 1 Nisan 1890 tarihli sayısında, Siyonizm'i, Musevileri Filistin'e yerleştirmek amacını güden ve üyelerinin Yahudilerden oluştuğu bir siyasal parti örgütünün kurulması olarak anladığını dile getirmişti.⁶

Birnbaum'un dolaşıma soktuğu bu terim kısa bir süre sonra Yahudi çevrelerince

mizrahi

"Mizrahi" kelimesi İbranice kökenli olup "doğulu" anlamına gelir ve Orta Doğu Kuzey Afrika, Orta Asya ve Kafkasya kökenli olup 20. yüzyılın ortalarında İsrail'e göçmüş Yahudileri ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Mizrahiler, kültürel olarak Aşkenaz (Avrupa Yahudileri) ve Sefarad (İspanya kökenli Yahudiler) topluluklarından sonra gelen üçüncü büyük Yahudi topluluğu olup Yahudi dünyasının doğu geleneğini temsil etmektedir. Kendilerine özgü gelenekleri, müzikleri ve dini ritüelleri vardır. Aşkenazların yönetimde söz sahibi olması sebebiyle İsrail'in erken dönemlerinde sosyal ve kültürel olarak ikinci planda kalmış, mesleki uyumsuzluk ve kültürel farklar nedeniyle birtakım zorluklar yaşamış, Aşkenaz Yahudilerine kıyasla sosyo-ekonomik olarak geri planda kalmışlardır. 1990'lı yıllarda uyanışa geçen Mizrahiler, zamanla politik ve toplumsal alanda bir nebze daha görünür hale gelmiştir. Ancak halihazırda mevcut toplumsal, kültürel ve ekonomik çatışma sürmekte ve Mizrahiler ikinci sınıf Yahudi muamelesi görmeye devam etmektedir.

benimsenmiş ve giderek Musevi milliyetçileri tarafından kullanılmaya başlanmıştı. Zamanla "Siyonizm", Musevileri Filistin'de yerleştirme girişimlerinin -siyasal olsun ya da olmasın- tümünü kapsayacak bir anlam kazanmıştı. Biraz ileride de göreceğimiz gibi gerek Dr. Pinsker'in önderliğindeki "Siyon Aşkıları" kulüplerini gerek Dr. Herzl'in yarattığı siyasal okul taraftarlarını tanımlamak için "Siyonist" ortak bir ad olmuştu. Böylece, biz 19. yüzyılın ikinci yarısında Batı siyasal düşünce sistemleri içerisinde filizlenen siyonizmin genel bir tanımını, "Yahudilerin Filistin'de bağımsız bir devlet şeklinde yerleşme-

si ve orada Yahudiliğin tüm kurumları ile dirilmesini amaçlayan evrensel bir işgalci hareket" olarak yapabiliriz.

Siyonizmin doğuşu ve gelişmesini konu edinen bir çalışma, doğal olarak başlangıç noktasını Musevilerin dinsel inanç ve geleneklerinden almak zorundadır. Çünkü Musevilerin 'Siyon' dedikleri Kudüs ve dolaylarına dönme ve o kutsal topraklarda Süleyman (Solomon) tapınağını yeniden inşa etme hülyası, Eski Ahit'in ana prensibini oluşturur. Eski Ahit'e göre, Tanrı Yahuda kutsal toprakları kıyamete değin tasarruflarında kalmak üzere İbrahim (Abraham) Peygamber ve ümmetine adamıştır. Bu inanç, Yahudilerin benliklerine öylesine yerleşmiştir ki dünyanın dört bir yanına dağılmış ümmetini Kral Davud'un köşeli yıldızı altında toplayacak ve onlara kutsal topraklara değin önderlik edecek bir Mesih'in gelişini büyük bir sabır ve tevekkülle beklemeye razı etmiştir. Sinagog ayinleri, dönüş dualarından oluşuyordu. Gerek günde üç kez yapılan ibadeti sırasında ve gerek yemek sonrası şükran ifadelerinde, Süleyman Tapınağı'nın Kudüs'te yeniden onarımı için tanrılarına yalvarıyorlardı. Hiçbir Musevi vaizin hutbesini, "Kurtarıcı bir gün Siyon'a gelecek!" demeden ve cevap olarak da cemaatin "Amin!"i olmaksızın tamamlaması düşünülemezdi. Yılda iki kez, Fıfış Bayramı şenliklerinde ve Kefaret Günü'nün sonunda büyük bir heyecanla ümitlerini dile getirirler, "Gelecek sene Kudüs'te (buluşmak üzere)!" diye bağırıyorlardı.⁷

Museviliğin ve bu dinin Mesihçi gerekciliğinin Yahudi milliyetçiliğinin kaynaklarından biri olduğu kabul edilirse Siyon'u yeniden canlandırma hülyasının Museviler arasında ilk savunucularının dinci çevreler olduğu anlaşılacaktır. Gerçekten de Mesih geleneğini çağdaş bir çerçeveye oturtup, dini inançlar ile siyonizm arasın-

daki ilk köprüyü kuran, iki ruhban olmuştur: Haham Alkalai ve Kalischer.

Judah Alkalai (1789-1878), Belgrad yakınlarındaki Semlin köyünde dinsel görev yüklenmiş, kendi halinde bir insandı. Her bağınaz Musevi gibi Alkalai de Mesihçi gerekciliğe inanıyordu. Bu inancının daha gerçekçi temellere oturması ya da başka bir deyişle, Alkalai'nin İbrani geleneklerinin aksine Musevilerin kefaretinin bir an önce tamamlanıp insanoğlu tarafından Filistin'e dönüş sürecinin hızlandırılması fikrini benimsemesi 1840 Şam Katliamı ve bu katliama karşı oluşan tepkinin sonucudur. Bir Fransisken papazının esrarengiz ölümünün Şam Yahudilerinin eseri olduğunu iddia eden kentin Hıristiyan toplumu, Musevi mahallelerini basmış ve orada yaşayan tüm Yahudileri öldürmüştü. Yöredeki Osmanlı zabıtası ise bu vahim olayı önlemede geç kalmıştı. Bu durum Avrupa kamuoyunu ayağa kaldırmış, Babiâli'ye çekilen protestolar birbirini kovalamıştı. Nihayet İngiltere ve Fransa Musevi toplumlarının liderleri Sir Moses Montefiore ve Adolphe Cremieux, Doğu'da yaşayan Musevilerin can ve mal güvenliklerinin emniyete alınması için Osmanlı hükümeti ve Avrupa devletleri nezdinde yoğun bir faaliyete girişmişler ve Osmanlı İmparatorluğu çatısındaki Musevilerin Avrupa devletlerinin himayesi altına alınmalarını sağlamışlardı.

Bu olay, her şeyden önce, Alkalai ve onun gibi düşünen bazı Musevi ruhbanlarına, dindaşlarının insan girişimiyle kefaret sürecinin tamamlanmasının hızlandırılabilceği izlenimini yaratmıştı. Bu umutla Alkalai, Semlin'deki görevini bırakarak tüm Avrupa'yı dolaşmış ve orada dindaşlarına bu düşüncesini benimsetebilmek için uğraşmıştı. En sonunda ise diğer

Musevilere örnek olmak üzere Filistin'e yerleşti. Alkalai, yaşamının son demlerine kadar Musevi milliyetçiliğinin kurulabileceğine ve bunun için de modern anlamda siyasal bir örgütlenmenin gerekli olduğuna inanmıştır.

Alkalai'nin bu düşüncesinin meslektaşı Kalischer ile tam bir paralellik göstermesi ilginçtir. Zevi Hirsch Kalischer (1795-1874) Doğu Prusya'nın Thorn kentinde hahamlık yapan Polonya doğumlu bir Musevi aydınıydı. Gençliğinde Fransa ve Almanya'da Aydınlık Çağı'nın bir gereği olarak Musevi yurttaşlara medeni hak ve özgürlüklerin dağıtıldığını kendi gözleriyle izlemişti. Rothschild'ler gibi bazı Musevi ailelerinin kendilerini Batı topluma kabul ettirdiklerine ve bu toplumda siyasal ve ekonomik etkinliğe ulaştıklarına bizzat tanık olmuştu. Bütün bunlar, Kalischer'e göre, Musevilerin sürgünde iken kefaretlerini doldurmaya başladıklarını simgeliyordu.

Kalischer, tanrısal kehanetin bu aşamada bırakılmayıp insan girişimiyle daha ileriye götürülmesini önerdi. Onun için Musevilerin son amacı kutsal topraklarda bir bayrak altında toplanmak olmalıydı. Bu amaçla Avrupa'nın Musevi topluluklarının liderleri birleşmeli, bir dernek kurmalı ve bu dernek de Musevi egemenliğinin Filistin'de yeniden tesis edilebilmesi için çalışmalıydı. Kalischer, 1836 gibi erken bir tarihte Rothschild'lere zamanın Filistin ve Mısır Valisi olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan Kudüs'ün satın alınması için bir girişimde bulunmalarını rica etmişti. Aynı isteği bir süre sonra Moses Montefiore'ye de yineledi.

Kalischer'in bu çabaları somut bir sonuç vermedi ise de Cremieux'nün yeryüzündeki dindaşlarına yardım amacı ile

kurmuş olduğu "Evrensel İsrailoğulları Birliği" (*Alliance Israélite Universelle*) bu Musevi aydının fikirlerini değerlendirecek 1870'te Yafa'da "İsrail'in Umudu" (*Mikveh Israel*) adlı bir tarım okulu ve yerleşim merkezi kurmayı kabul etti.⁸

Milliyetçilik akımları Avrupa'da tesirini sürdürürken, aynı kitada yaşayan Musevilerin fikri gelişiminin bu siyasal düşüncenin etki sahası dışında kalması düşünülemezdi. Bir makalesinde Kalischer; "*İtalyan, Polonyalı ve Macarlardan örnek alalım. Diğer halklar ulusal gururları için uğraşırken biz Tanrı adına Siyon'u (ele geçirme) davasına başlamakta daha ne kadar bekleyeceğiz?*" diyordu.

Museviler arasında milli bilinçlenmenin en orijinal örneği Moses Hess'in kimliğinde aranmalıdır.⁹ 1812'de Bonn'da doğan (ölümü 1875) Hess, dindar bir ailenin oğlu olmasına rağmen öğrenciliği sırasında dinsel inancını tamamıyla kaybettiğini itiraf etmiş ve kendini sınıf arkadaşı Karl Marx ile sosyalizme adanmıştı. Bir süre Avrupa'yı dolaşan Hess'in düşünce yapısının Musevi milliyetçiliği temelinde yükselmesi, Kalischer'in ve ünlü İtalyan yurtseveri Mazzini'nin eserlerini okumasıyla başlamıştı. İtalyan birliğinin kurulmasına tanık olan Hess, 1862 yılında kendi fikirlerini içeren Roma ve Kudüs (*Rome and Jerusalem*) adlı kitabını yayınladı. Bu eserde, "Her halk kendine özgü nitelikleri geliştiriyor ve milli amacına doğru yürüyor: Hıristiyan Roma'nın yıkıntıları altından yepyeni bir İtalya fıçırıyor." deniyordu. Böylece Hess, İtalyanların başarısının Yahudiler tarafından taklit edilmesi gerektiğine inanıyordu. Onun için, Yahudi sorunu Musevilerin içinde yaşadıkları toplumlarla bütünleşmesi suretiyle çözümlenemezdi. Reform ve asimilasyon Musevilerin irki özellik-

lerini bir çırpıda silemezdi: "*Din değiştirmek bile Musevileri Yahudi aleyhtarlığının baskısından kurtaramaz. Almanlar, Yahudilerin ırklarından ve burunlarından, onların inançlarından daha fazla nefret ediyorlar. Reform, din değiştirme, eğitim ve medeni haklara kavuşma; hiçbiri Alman Yahudilerine toplum kapılarını açamaz.*"¹⁰

Böylece Hess, Yahudilerin ulusal-ırksal özellikleri olduğunu ve bu yüzden diğer milletlerle kaynaşamayacaklarını kabulleniyordu. Ona göre, bir Yahudi için çıkar yol, din değiştirmek gibi yakışıksız yöntemlerle Yahudiliğini maskeleyemeydi. Hess, Yahudiliği ile övünüyordu. Yahudiler ayrı bir ümmet değil 'bir ulus, bir ırktır' diyordu. Bu gerçeği kabullenmeyen Yahudi ise Hess'in gözünde bir mürtedi, ırkına ve halkına ihanet etmiş bir "alçak"tı. Asıl önemli olan, Yahudi probleminin nereden kaynaklandığını bulmaktı. Hess'e göre, problem Yahudilerin "yurtsuz" olmasından doğmuştu. "*Normal bir ulusal hayat sürdürmeyen milletin başkalarının sırtından geçinen bir parazitten farkı yoktur.*" diyen Hess'in gözlemine göre, Yahudi sorununu çözebilenin tek yöntemi, Filistin'de bir Yahudi devleti kurmaktı. Bu nedenle Şark Meselesi'ne de dikkatleri çeken Hess, bir Yahudi devletinin kurulmasıyla Avrupa'nın "*Hasta Adamı*" olan Osmanlı'nın da dirileceğini umuyordu. Şark Meselesi'nin barışçı çözümünü Avrupa'nın da onaylayacağını sanıyordu. Yeter ki Rothschild'ler gibi birkaç Musevi milyoner birleşip bu tasavvurun mali cephesini karşılayabilsinlerdi. Osmanlılara gelince onların da itiraz etmeyeceğine dair inancı tamdı. Babîâli'ye seslenen Hess, "*Bize ülkemizi geri verin, bizim paramızla da çürüyen imparatorluğunuzun diğer yörelerini onların*" diyordu.¹¹

Pinsker ve Siyon Âşıkları Hareketi

19. yüzyılın ikinci yarısında Museviliğin sadece bir inanç felsefesi olmayıp; aynı zamanda başlı başına bir millet oluşturacak nitelikte öğelere sahip olduğunu savunan bir diğer Yahudi aydını da Odesalı Doktor Yehuda Leib Pinsker (1821-1891) idi. Pinsker, Moskova Üniversitesi'nde tıp öğrenimi görmüş ve Kırım Savaşı sırasında kolera ile mücadelede gösterdiği başarıdan dolayı Çar tarafından ödüllendirilmişti. Pinsker, Musevilerin II. Alexandre'in liberal yönetimi altında Rus yurttaşlar gibi bazı medeni hak ve özgürlüklere kavuşabileceklerine ve bu şekilde ülke halkı ile kaynaşabileceklerine inanıyordu. Bu iyimserliğinin bir göstergesi olarak "*Museviler Arasında Rus Kültürünü Yayma Derneği*"ne üye olmuş; hatta Rusça bir dergi çıkartmaya çalışmıştı. Ne var ki 1881'den itibaren Rusya'da başlayan Musevi soykırımı Dr. Pinsker'e Musevilerin tüm iyi niyetlerine karşın diğer uluslarla birlikte yaşayamayacaklarını göstermişti. Pogromlara bir tepki olarak 1882 yılında kaleme aldığı, aslı Rusça olan *Kendi Kendine Kurtuluş!* adlı eserinde adeta bir doktor titizliğiyle Yahudi Sorunu'nu teşhis ediyor, tedavi yöntemleri öneriyordu.¹²

Pinsker'e göre Yahudi aleyhtarlığı Doğu'da olsun Batı'da olsun hem psikolojik hem de tedavisi mümkün olmayan bir hastalıktı, "*irisi*" olduğu için de zamanla geçmesi beklenemezdi. Sorunun özü ise Musevilerin yurttaşı oldukları ülkelerde kendilerine özgü nitelikleri, hayat biçimleri ve davranış kalıplarıyla ayrı bir millet oluşturmalarıydı. Odesalı doktor, Musevilerin bu özelliklerinden dolayı ev sahibi milletler tarafından hoşgörü ile karşılanmadıklarını bilakis onlarda nefret, korku ve tiksinti uyandırdıklarını kaydediyordu. Konuk oldukları ülke halkından değişik

oldukları ve onlardan uzak durdukları için diğer yurttaşlara tanınan haklar Musevilerden esirgeniyordu. Bu durum, Musevilerin yaşadıkları hemen her ülkede aşağı yukarı böyleydi.

Buna rağmen, yine de ayrı kültürlerle sahip ulusların uygar bir çerçeve içinde ilişkide bulunmaları mümkündü. Devletlerarası politikada bir milletin diğer ülke ile olan ilişkilerinde eşitlik ve karşılıklı saygı ilkelerinin egemen olduğuna işaret eden Pinsker, Yahudi Sorunu'nun çözümünün de ancak İsrailoğullarının diğer uluslara denk bir statüye kavuşması ile gerçekleşebileceğini iddia ediyordu. Şöyle ki ne zaman Yahudiler tarih sahnesine çıktıkları topraklara döner, orada milli egemenlik prensibine dayalı bağımsız bir devlet kurarlar (ve böylece Milletler Cemiyeti'ne diğer uluslarla eşit bir statüye girerler); işte, o zaman Yahudileri kinamak ve aşağılamak için hiçbir neden kalmazdı. Eğer bazı Yahudiler, Avrupa'da konuk olarak yaşamlarını devam ettirmeyi yeğlerlerse İsrail de o ülkenin yurttaşlarını Filistin'e konuk etme gücüne sahip olduğundan, Yahudi aleyhtarlığı sona erecekti. Yalnız, Musevi ulusal bağımsızlık mücadelesi başkalarının, diyelim Avrupa devletlerinin teşvik ve girişimleri ile değil de uluslararası Yahudilerin ortak özveri ve çabaları sonucu gerçekleşmeliydi. Pinsker, işte bu yüzden eserine *Kendi Kendine Kurtuluş!* adını vermişti.

Yahudi Sorunu'nu çözüme ulaştıracak yöntemlerin seçimi konusunda ise Pinsker, Filistin'de kolonizasyonun gerekli olduğunu, bunun ileride başvurulacak diplomatik çabalara zemin hazırlayacağını savunuyordu.¹³ Onun için "*kolonizasyon*" diplomasinin öncüsü ve hazırlığı olmalıydı, sonucu değil. Filistin'deki kolonileşmiş

Yahudi yerleşim merkezleri Siyonistlerin büyük Avrupa devletleri ile olan diplomatik görüşmelerinde politikalarının temel taşı, Batı'yı siyonizme ikna edebilmek için öne sürecekleri bir koz olmalıydı. Eğer Avrupalı devlet adamlarına ve diplomatlarına Filistin'de Yahudi ulusal yurdu kurmak için haklı bir gerekçe gösterebilirse Batı, siyonizmin tezini benimseyebilirdi. Aslında, Batı'nın siyonizmi benimsemesi demek, Avrupa'nın üzerinde nüfuz sahibi olduğu Osmanlı Devleti'ne Filistin'de siyonistlerin istediklerine kavuşabilmeleri için gerekli baskıyı yapması demekti.

Pinsker'in düşüncelerini benimseyen Musevi toplulukları mahalli dernekler kurmuşlardı. Tarihe "*Siyon Âşıkları*" (*Hovevei Zion*) adıyla geçen bu hareket Rusya ve Doğu Avrupa'da hızla gelişmişti. Maddi sorunlara bir çare bulmak, dağınık dernekleri bir merkezde birleştirmek ve ortak bir eylem planı çizmek amacıyla Pinsker, 6 Kasım 1884'te Silezya'nın Katoviçe kentinde beş gün sürecek olan bir kongre topladı.¹⁴ Kongredeki delegelerin bileşimi hareketin coğrafi ve içtimai dağılımını yansıtıyordu. Batı'dan biri Paris, ikisi Londra'dan olmak üzere sadece üç delegelmişti. Dört kişi Rus Polonyası'ndan,

Filistin'de Kolonizasyon ve Baron Rothschild

Siyon Âşıkları'nın çabalarıyla Filistin'deki Musevi nüfus ve faaliyetleri artmaya başlamıştı. Rusya ve Orta Avrupa'dan Yahudi göçü başlamadan önce Filistin'de Musevilerin Eski "*Yishuv*" dedikleri bir Musevi yerleşimi vardı. Eski Yishuv, çoğunlukla 16. Yüzyılda İspanya Engizisyonundan kaçmış ve o zamandan beri Osmanlı uyuşunda bulunan Sefarim Musevilerinden oluşuyordu. Osmanlı "*millet*" sistemi içerisinde padişahın diğer uyrukları gibi yaşıyorlardı. Şunu da hemen belirtmek gerekir ki dünyanın

bir kişi Romanya'dan ve otuz delegeden geriye kalanlarının hepsi de "*Pale*" yöresindedi. Delegelerin çoğu orta yaşlıydı. Mesleklerine göre hemen hemen hepsi haham ya da tüccar kategorisindeydi. Delegeler; doğaları itibarıyla ağır, ihtiyatlı ve gereksiz risk ve gösterişten kaçan insanlardı. Onların bu özellikleri kongreyi de etkiledi. Kongre, beş gün süren oturumları sırasında Filistin'deki kolonizatör Musevilere yardım elini uzatmanın yöntemlerini görüştü. "*Filistin'de bir Yahudi Devleti kurma düşüncesi çok uzak bir ihtimaldir... Bu benim neslimin üstesinden gelebileceği bir görev değildir.*" diyen¹⁵ Pinsker, yardımın pratik cephesini karşılamak üzere bir örgüt kurulmasını önermişti. Böylece, kolonizatör Yahudilere maddi yardım toplamak üzere biri Berlin, biri Varşova ve diğeri de Odessa'da şubeleri olan bir örgüt kuruldu. Liderliğini Pinsker yüklendi. Yine aynı kongrede Filistin'e oradaki Yahudi kolonilerini teftiş etmesi için bir komisyon gönderilmesi kabul edildi. Siyon Âşıkları'nın Haziran 1887'de Grodno, Druskieniki'de ve Ağustos 1889'da Vilna'da yapılan ikinci ve üçüncü kongrelerinde de birincisinden farklı olarak maddi sorunlar dışında yeni bir eyleme geçme girişimi gözlemlenmedi.

dört bir yanına dağılmış Museviler Filistin'le hiçbir zaman bağlarını koparmışlardı. Hacca gelen ve son günlerini Filistin'de tamamlamak isteyen Museviler kutsal topraklara yerleşmişlerdi. Bilhassa, 18. Yüzyıldan itibaren aşırı dinci "*Hasidim*" hareketinin etkisi ile pek çok Musevi Filistin'e akın etmiş ve kendilerini ibadete adanmışlardı. Bu dindar gruplar "*haluka*" denilen, Avrupa'da toplanıp Filistin'de dağıtılan sadakalarla hayatlarını devam ettirebiliyorlardı.

Görülüyor ki Siyon Âşıkları, Filistin'de kolonizasyona başladıkları zaman o yörede bazı Musevi yerleşim merkezleri vardı. Bundan cesaret alan Siyon Âşıkları hemen kolonizasyona giriştiler. Ne var ki kolonizatörlerin hiçbiri hayatlarının bundan önceki aşamalarında tarımla uğraşmamıştı. Acemiliklerinin sonucu ellerindeki maddi imkânlar erimiş, kısa bir süre sonra muhtaç duruma düşmüşlerdi. Üstelik iklim koşulları, sıtma ve diğer hastalıklar, bedevi saldırıları kolonizatörlerin aşamayacakları engeller oluşturuyordu. Eğer "*ünlü hayırsever*" tüm maddi imkânlarını seferber ederek Yishuv'un yardımına koşmasaydı Siyon hülyası tarihe mal olabilirdi.

Adının gizli kalması koşuluyla Filistin'e yardım elini uzatan bu "*ünlü hayırsever*", Baron Edmond de Rothschild'den başkası değildi. Siyonizmi bahis konusu edinen bir çalışmada Rothschild'lerden ve Filistin'le ilişkilerinden söz etmemek mümkün değildir. Çünkü 1883 ile 1899 yılları arasında Siyon Âşıkları derneklerinin topunun birden yeni Yishuv'a yardımı 87.000 sterlini aşmaz iken aynı yıllar arasında Baron'un yardımı 1,5 milyon sterlinin üstündeydi. Bütün ömrü boyunca Edmond de Rothschild, Filistin'e aktığı 5.600.000 sterlin ile "*Yishuv'un Babası*" namını almaya hak kazanmıştı.¹⁶

Bugün bile tartışmalara neden olan bir konu da Rothschild'in Filistin'e ilgisinin sadece bir yardımseverlik gösterisi mi olduğu ya da başka sebeplere mi bağlı olduğudur. İleride kendisinden bahsedeceğimiz Herzl, 18 Temmuz 1896'da Baron Rothschild'i Paris'teki malikânesinde ziyaret ederek ondan Osmanlı padişahından Filistin'i satın alabilmek için gerekli maddi fonun önemli bir kısmını karşılamasını rica etmişti. Rothsc-

hild, Herzl'in isteğini geri çevirir. İşte, pek çok tarihçi bu olaya dayanarak Rothschild'lerin siyonizm aleyhtarı olduklarını savunurlar. Halbuki Edmond de Rothschild eğer Herzl'in kendisi için tayin ettiği rolü üzerine alsaydı, dünyanın ve bilhassa antisemit çevrelerin gözünde Musevi banker klişesine uygun hareket etmiş olacaktı. İşte o zaman antisemitler Rothschild'lerin başta olduğu Musevi bankerlerin Filistin'den başlayarak dünyaya yayılacak bir imparatorluk kurma yolunda olduklarını iddia edeceklerdi. Bu şartlar altında Rothschild, Herzl'e yardım elini uzatmaktan çekinmiştir.

Ayrıca, Rothschild Osmanlıların kuşkusunu da uyandırmak istemiyordu. "*Bu gibi işlerde genellikle reklamdaki kaçınmak lazımdır. Biz sessiz ve dikkatli bir şekilde bu işin üzerinde yürürsek çabalarımız başarıya ulaşabilir.*" demişti.¹⁷ Filistin'le olan ilişkisini de Edmond de Rothschild, "*Ben bir hayırsever değilim. Eğer bu işe atıldıysam bunun nedeni, Yahudilerin Filistin toprağında yeniden iskân edilmeleri mümkün müdür diye görmek istememdir.*" diye açıklamıştı. Kendisinden yardım isteyen Musevi kolonizatörlere de "*Ben sizin yardımınıza perişanlığınız ve fukaralığınızdan gelmedim. Dünyanın başka yörelerinde de benzeri sefalet vakaları vardı. Bu işi yaptım, çünkü sizde hepimiz için son derece kutsal olan bir ideali, İsrailoğullarının eski yurduna dönme hülyasını ve bir Yahudi Rönesansı'nı gerçekleştirecek kapasite gördüm*" demişti.

Rothschild'lerin özel arşivinden çıkan bu belgelerin ışığı altında Baron'un ne bir hayırsever ne de bir Siyonist düşmanı olduğunu söyleyebiliriz. O, siyonizm idealini paylaşıyor; fakat bu ideali kendine özgü yöntemlerle gerçekleştirmeye çalışıyor "*farklı bir siyonist*" idi. Rothschild'in

bu yönü uzun süre karanlıkta kalmış ve en sonunda Chaim Weizmann'ın ağzından dile getirilmiştir: "Biz hâlâ Baron'u siyasal siyonizmden nefret eden ve Yahudi Sorunu'nun sadece hayırsever yönleriyle ilgilenen zengin bir otokrat olarak düşünüyoruz... Yanılmışız... Onun siyonizme ilgisi en az bizimki kadar politiktir." Baron, Musevilerin sadece tefeci ve banker olmadıklarını, fakat tarımda da çiftlik işletmek gibi üretici faaliyetlerde de başarılı olabileceklerini dünyaya ispat etmek istiyordu. Bunun için Siyonistlere yardımcı oldu, Filistin'deki kolonizasyon çabalarını destekledi. Edmond de Rothschild'e göre, eğer Museviler bu sınavdan başarıyla geçebilirlerse bir millet oluşturabileceklerini kanıtlamış ve böylece bir devlet kurmaya hak kazanmış olurlardı. Bu konuda onun rolü ise dindaşlarına rehberlik etmek, onların bu sınavı alınlarının akıyla atlatabilmeleri için gerekli her şeyi -malzeme, para ve kadroyu- sağlamaktı. Bu iş için Baron, Filistin'de dönümlerce toprak satın aldı. Bu toprakları işletmek üzere Fransa'nın en tanınmış tarım okullarından olan Versailles ve Montpellier'den uzmanlar getirtti. Kolonilerin yönetimini dirayetli fakat oldukça disiplinli kâhyalarını teslim etti.

Ne var ki, Baron'un çabasıyla gerçekleştirilen tarım faaliyetleri iktisadi açıdan incelendiğinde hiç de başarılı olmamıştı. Edmond de Rothschild, Yeni Yishuv'da avokado, zeytin, üzüm yetiştirmeye çalışmış; şarap bağları ve parfüm imalathaneleri kurdu muştı. Fakat sıra son

Herzl ve Siyasi Siyonizm

"Bugüne kadar (kolonizatör Siyonistlerin) yaptıklarına müteşekkirim." diyen siyasi siyonizmin babası Doktor Theodor Herzl, anılarında, ilke itibarıyla Filistin'e "sızma" yoluyla Yahudilerin iskân edilmesine kar-

derece pahalıya mal olan bu ürünlerin pazarlamasına gelince Baron, Fransız piyasasının gümrük tarifeleriyle, Türk pazarlarının ise zaten fazla ürünle kapalı olduğunu gördü. Kolonilere sübvansiyon uygulamaktan başka çaresi kalmamıştı. Bu yöntem ise Yahudi kolonizatörlerin şevkini kırıp onları tembelleştirmekten başka bir şeye yaramadı. Baron'un nasıl olsa kendilerinin ihtiyaçlarını karşılayacağını düşünen kolonizatörler, ideallerini bir kenara bırakarak Filistin'de rahat bir hayat sürdürme yoluna gittiler. Kolonizatörleri bu uyusukluktan kurtarmak ve harekete geçirmek için Baron'un gönderdiği Fransız müfettişleri yönetimlerini sertleştirince Yeni Yishuv'un sakinleri protesto gösterilerine ve Osmanlı zaptiyeleri tarafından güçlkle bastırılan isyanlara neden oldular.¹⁸

Sağlığının kötüye gitmesi ve kolonileri o sırada Cambridge'de öğrenim gören oğluna bırakamaması yüzünden Baron Edmond de Rothschild, sorumluluğunu 1900 yılında Baron Hirsch'in "Yahudi Kolonizasyon Derneği"ne (Jewish Colonization Association) devretti. JCA'nın başkanlığını da üzerine alan Rotshchild için bu davranış Filistin kolonilerinin sorumluluğunu terk etmesi anlamına gelmiyordu. Bilakis, Baron Yeni Yishuv'un akıbetini Arjantin'deki çalışmaları ile epeyce deneyim kazanmış JCA'nın usta ellerine bırakıyor ve kendi de bu kuruluşun başkanı olarak faaliyetlerini perde arkasından denetliyordu.

şı olduğunu açıkça belirtmişti. Eğer bu yöntem üzerinde ısrar edilirse sonucunda Filistin'de taşınmaz mal fiyatlarının yükselme kaydedeceğine değinen Herzl, bu tür çabaların Yahudilerin toprak satın

alma şansını gitgide zorlaştıracağını iddia etmekte haksız değildi. Herzl'in Yahudi Sorunu üzerindeki gözlemleri ve önerdiği çözümler farklıydı.

Doktor Theodor Herzl,¹⁹ 1860 yılında Budapeşte'de orta halli bir konfeksiyoncunun oğlu olarak dünyaya geldi. Dindar bir ailesi olan Herzl, geleneksel bir orta-öğretimden sonra Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. Roma hukukunda uzmanlaşan Herzl, 1884 yılında doktorasını aldı. Viyana Barosu'na yazılarak bir süre avukatlık yaptı. Avukatlığın kendisini tatmin etmediğini gören Herzl'in gönüllü edebiyat ve güzel sanatlardaydı. Kısa öyküler, piyesler yazan Herzl, kaleminin en çok siyasi makalelere yatkın olduğunu fark etmekte gecikmedi. 1891'de Avrupa'nın en tanınmış günlük gazetelerinden biri olan *Newe Freie Presse*'nin Paris temsilciliğine atandı. Herzl'in Yahudi Sorunu ile tanışması Viyana yıllarına rastlar. Leuger ve Schönerer'in kışkırtıcılığını yaptığı antisemitizmin yabancıları değildi. Hatta bir gün bira içmeye girdiği bir kahvede aşağılanmıştı. Fakat Herzl'in tüm enerjisiyle Yahudi Sorunu'na eğilmesini sağlayacak dönüm noktası Paris'te olmuştu. *Newe Freie Presse*'nin Yüzbaşı Dreyfus'un davasını izleyen ve sonunda da suçsuz bulunan subayın idamının istenmesine tanık olan Herzl, Yahudilerin dünya üzerinde kıyamete kadar böylesine ezilemeyeceklerini savundu.

Herzl'e göre, Yahudi Sorunu Antisemitizm'in bir sonucuuydu. Antisemitizm ise yadsınamayacak bir gerçektir: "Musevilerin içinde yaşadığı bütün milletler ya gizliden gizliye ya da açıktan açığa antisemitler."²⁰ Ulusların neden antisemit oldukları Herzl için önemli değildi. Hatta Herzl, bir yerde Musevi düşmanlığını anlayışla karşıladı. Çünkü gettolarda karanlık, pis ve kalabalık izbelerde yaşayan Muse-

vilerin hali gerçekten de ürkütücü ve tiksindiriciydi. Yüzyıllar süren baskılar altında Museviler, milli gururlarını yitirmişlerdi. Yerli halkın gözünde Musevileri onurlu yurttaşlar yapabilmek için Herzl, önce yarım düzine düellonun yeterli olacağını sandı. Daha sonraları ise Papa'ya başvurup bir Pazar öğleden sonra San Stefan Kilisesi'nde Musevilerin kitleler halinde vaftiz olmalarının Yahudi Sorunu'nu çözeceğini düşündü.

Herzl'in en ciddi düşüncesi yavaş yavaş oluşmuştu. Olgunlaşan fikirlerini 1895 yılında yayımladığı *Yahudi Devleti (der Judenstaat)* adlı kitabında topladı. Herzl'e göre, özümleme Musevilere hiçbir yarar getirmemişti. Museviler toplu halde kendilerine ait olan bir ülkeye göçmeden Yahudi sorunu çözümlenmeyecekti. Herzl'in Musevilerin bir ulus vücuda getirecek ve bir devlet kurabilecek özelliklere sahip olduklarına dair inancı tam ve kesindi: "Biz bir devlet hem de örnek bir devlet kuracak kadar güçlüyüz. Bu amaç için gerekli beşeri ve maddi her türlü malzemeye sahibiz... Bir ülkenin tüm haklı ihtiyaçlarını tatmin edecek büyüklükte dünya üzerinde bir yörede bize egemenlik verin, gerisini kendimiz tamamlarız."²¹ Herzl'in bu sözlerinden anlaşılacağı gibi, Yahudi Sorunu "uluslararası bir sorun"du. Çözümü ise meselenin uluslararası arenaya çıkartılıp devletlerin dikkatini toplamak ve konunun devletlerarası forumlarda tartışılmasıyla gerçekleşebilirdi. Büyük devletlerin Yahudi Sorunu'na eğilmeleri için Herzl, bu sorunu ortaya koyacak ve savunacak bir örgütün ihtiyacını hissediyordu.

Kitabında çizdiği plana göre, iki cemiyetin kurulması öngörülmüyordu. "Yahudi Cemiyeti" adını alacak birinci siyasi örgütün amacı Avrupa hükümetleriyle temasa geçip Siyonistlere Filistin'de devlet kurma hakkının tanınabilmesi için diplomatik

alandan mücadele vermektir. Batı ülkeleri bu konuda ikna oluncaya kadar Yahudi Cemiyeti, Musevilik âlemi adına bir hükümet gibi yürütme yetkisini kullanacaktı. Herzl'in düşlediği ikinci kurum ise Musevilerin Filistin'e göçlerini ve orada yerleşmelerini sağlamak için kurulacak ticari bir şirketti. İngiliz ticaret yasalarının esnekliği nedeniyle bu şirketi Londra'da kaydettirmek isteyen Herzl, bu şirketin sermayesi elverdiği sürece göçmenlerin terk ettikleri ülkelerdeki öz varlıklarını likide edeceğini ve karşılığında aynı göçmenlere Filistin'de toprak ve konut satacağını tasarlamıştı. Herzl, bu şirketin Filistin'de ticareti ve sanayileşmeyi de teşvik edebileceğini düşünmüştü. Filistin'in Türklerin elinde olduğunu gayet iyi bilen Herzl, bu aşamada padişahın kendilerine engel olacağını sanmıyordu. Kitabında Osmanlılara hitaben Herzl, "Eğer Sayın Majesteleri bize Filistin'i verirse biz de karşılık olarak Türkiye'nin maliyesini düzenleriz." demişti.

Filistin'de bir Yahudi devleti tesis edebilmek için Ortadoğu ve dünya politikasında yeni düzenlemeler gerekeceğine inanan Herzl, uluslararası ilişkilerde en önemli öğenin güç ve güç birikimi olduğunu düşünüyordu. Anılarında, "Uluslararası ilişkiler bir kuvvet sorunudur." diye not düşen Herzl, "Bugün ve gelecekte, belki de kıyamete kadar güçlü, daima haklı karşısında galebe çalacaktır" diyordu.²² Böylece Herzl, Avrupa devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu ile olan diplomatik pazarlıklarına başlamadan önce siyonizm siyasetini yürütebilmek için sağlam temellere, başka bir deyişle, kendisine maddi ve manevi desteği sağlayacak bir altyapıya ihtiyacı olduğunu biliyordu. Herhangi bir hükümeti temsil etmiyordu; Neue Freie Presse'nin bir muhabiri olarak büyük devletlerin ilgili bakanlıklarının kapısını çalamaz, onlardan Filistin'i Yahu-

dilere yurt olmak üzere vermelerini istemezdi.

Bu gerçekleri çok iyi kavrayan Herzl, ilk iş olarak siyonizmi devletlerarası politikada hatırı sayılır bir aktör olarak oluşturmanın gereğine inanıyordu. Bu amaçla, Yahudi cemaatinin liderlerinden ve zengin Musevilerden oluşmuş bir kadro örgütü kurmayı düşünmüştü. Zengin Museviler bir araya gelir de muazzam bir servet toplanabilirse Filistin'i satın almak işten bile değildi. Bu projesini, ilkin 2 Haziran 1895'te Osmanlı İmparatorluğunda demiryolu şebekeleri kuran ünlü Baron de Hirsch'e açıkladı. Ne var ki Hirsch, Herzl'in önerilerini benimsemeyecekti. Hirsch'den istediğini alamayan Herzl, bu kez Rothschild'lere başvurdu. Herzl'in Baron Edmond de Rothschild ile 18 Temmuz 1896 tarihinde yaptığı görüşme sonuçsuz kaldı. Paris'ten ayrılırken Herzl'in Rothschild'ler hakkındaki yargısı kesindir: "Bu aile bizim (Musevilerin) en büyük talihsizliğimizdir."²³

Seçkinlerden oluşan bir kadro partisi kurmanın imkânsızlığını anlayan Herzl, davasını savunabilmek için halka gitmeye karar verdi. İngiltere'ye 1896 yazında yaptığı bir ziyarette Londra'da Musevi işçilere hitap eden Herzl, bu fakir insanların kendisini bu kadar candan alkışladıklarını görünce "Ben halk kitlelerinin lideri olmaya çalışacağım." dedi. Herzl, aynı zamanda halkı yanına aldığı takdirde bu gücü, zengin Musevileri siyonizme ikna edebilmek için bir baskı aracı olarak da kullanabileceğini düşünüyordu. 1897 yılında dünya Musevilerinden siyonizme yakın olanları bir çatı altında toplayacak bir kongrenin hazırlıklarına girişti.

27 Ağustos 1897 tarihinde İsviçre'nin Basel kentinde, üç gün sürecek olan birinci Siyonist Kongresi toplandı. Kongrenin

yapıldığı Stadt Gazinosu'nun girişine altı köşeli yıldızlı Siyonist bayrağı çekilmiş; delegeler Herzl'in istemine uygun olarak fraklarıyla salonu doldurmuşlardı. Avrupa'nın başkentlerinden gelen gazetecilere de yer ayrılmış, salona dinleyiciler bile -Herzl'in halkla ilişkilerdeki titizliğinin bir işareti olarak- alınmıştı. Evrensel Musevi'yi temsil etmeye üzere Basel'e gelen 200'ü aşkın delege her sosyal tabakadan, değişik fiziksel tiplerden, bambaşka düşünce yapılarından oluşan bir mozaikti. Kongre, Batı'nın Eşkenazi'sinden, Doğu'nun Sefardim'ine, bağnaz hahamlardan "Reform" Musevilerine, emekli Siyon Âşıklarından örgüte yeni katılmış milliyetçilere, sosyalist devrimcilerden burjuva bankerlerine, esnaflardan öğrencilere değin her cins Musevi'yi aynı çatı altında toplayan küçük bir Yahudi âlemi yaratmıştı.

Herzl, kongreyi Siyonist hareketin yasa- ma yetkisini üzerine alacak bir temsilciler meclisi olarak düşünüyordu. Ona göre, bu meclisin içeriği, yapısı ve eylemleri herhangi bir milli meclis gibi olacaktır. "Shekel" adı verilen ve adeta bir vergi niteliğinde olan meblağı mahalli Siyonist cemiyetlerine yatıran her Musevi, mecliste temsilcilerini seçme hakkına sahip olacaktır. Mahalli seçim bölgelerinde Siyonist dernekler her 100 üyeye karşılık bir temsilci çıkartabileceklerdi. İşte, bu koşullara uygun olarak toplanan ilk kongre, egemen bir parlamento gibi davranmış ve Siyonist hareketin amaçlarını, bu amaçlara ulaşmak için gerekli araçları ve bu araçları kullanacak bir yürütme heyetini tespit etmişti. Kongre bittikten sonra Herzl, günlüğüne şunları yazar: "Basel'de Yahudi Devleti'ni kurdum. Eğer bugün bunu açıklarsam, herkes beni alaya alır. Oysa belki beş, fakat şüphesiz ki elli yıl içinde herkes bu gerçeği görecektir.

Yahudi Devleti'nin varlığı manevi temellere oturtulmuştur, bu devlet Yahudi halkının bu konudaki istek ve azmi ile kurulmuştur."²⁴

Yalnız, devletler hukukunun muhatabının devlet statüsünde olması gerekirdi. Bu yüzden, Yahudi yurdunun devletler hukukunun güvencesi altına alınması demek, Filistin'de kurulacak olan Yahudi Devleti'nin bağımsızlığının tanınması demekti. Bu ise ancak Filistin'in Osmanlı İmparatorluğu bünyesinden koparılması ile mümkün olabilirdi. Osmanlı hükümetini karşılama almaktan çekinen Siyonistler, Herzl'in önerisi üzerine, "devletler hukuku" terimini bırakıp yerine "kamu hukuku"nu benimsediler. "Kamu hukuku" o kadar anlaşılabilir bir kavramdı ki ileride Siyonistler bunun Osmanlılara karşı Osmanlı kamu hukuku, Avrupa devletlerine karşı ise devletlerarası hukuk anlamına geldiğini savunacaklardı.

Siyonistler için hedef belirlendikten sonra sıra bu amaca ulaşabilmek için seferber edecekleri araçları oluşturmaya gelmişti. Kongredeki tartışmalar sırasında Herzl, büyük fikir ayrılıklarının oluşmasına izin vermemiş, her konuda uzlaşma yoluna gitmişti. Önemli olan, Siyonist hareketin bütünlüğünü korumak ve böylece dünya kamuoyuna karşı tek bir ağızla konuşan türdeş bir örgüt izlenimini vermektir. Bunun için, yöntemlerini onaylamasa bile diğer Siyonist okullarının politikalarının da programa yansımalarına göz yumdu. Örneğin, Siyon Âşıkları Filistin'de kolonizasyona devam edilmesini, hatta bu yönde çabaların artırılmasını istemişlerdi. Böylece, program (Basel Programı) aşağıdaki şekli aldı:

Siyonizm, Yahudi halkı için Filistin'de kamu hukukunun güvencesi altında bir yurt (Heimstatte) kurulmasını amaçlamaktadır:

Bunun için Kongre,

1. Filistin'de Yahudi çiftçi, esnaf ve tüccarın anlamlı bir şekilde yerleştirilmesine,
2. Her ülkenin yöresel yasalarına uygun bir biçimde Musevilerin birleştirilmesi ve örgütlenmesine,
3. Yahudi ulusal duygularının ve bilincinin kuvvetlendirilmesine,
4. Siyonizmin amacına erişebilmek yolunda ilgili hükümetlerin onayını almak için hazırlık çabalarına girişilmesine karar verilmiştir.²⁵

Bu programla Herzl, Siyonist örgütünün içindeki fraksiyonlara bazı ödünler vermişti. Ama Herzl için önemli olan 4. maddeydi. Bu madde ile kongre, Herzl'e büyük güçlerle diplomatik ilişkilerin başlatılması için yeşil ışık yakmıştı. Bu da Herzl'i mutlu etmeye yetmişti. Program bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ortaya Siyonistlerin Filistin'e yerleşebilmeleri için gerekli her türlü imkânın seferber edilerek, birbirine paralel fakat değişik yönlerden birkaç politikanın aynı anda ortak hedefe doğru yürütülmeye başlandığı gerçeği ortaya çıkıyordu.

Siyonizmin siyasetini yürütecek bir yürütme kurulunun seçimi de birinci kongrede gerçekleştirilmişti. Dr. Herzl'in önerisi üzerine, âdetâ bir hükümet görünümünde olan "Büyük Hareket Komitesi" kuruldu. 20 kişiden oluşan bu kurul, siyonizmin taktiklerini oluşturacak, siyasetini yürütecekti. Bu komitenin içinden bir "Küçük Hareket Komitesi" çıkarılıp bu komitenin önemli sorunlarda âdetâ bir kabine gibi işlemesi de Herzl'in tasarısıydı. Küçük Hareket Komitesi Herzl, Max Nordau ve David Wolffsohn'dan oluşuyordu. Gerek Küçük Hareket Komitesi'nin gerek tüm Siyonist Örgütü'nün başkanlığına tek aday Herzl seçildi.

Bunların dışında, Basel Programı, ulus-

lararası Yahudiliği örgütlendirebilmek amacıyla birtakım merkezi ve mahalli örgütlerin kurulması için gerekli adımları atmaktan da çekinmemişti. Herhangi bir ülkede yaşayan Siyonistler, buldukları bölgelerde mahalli dernekler kuracaklar ve bunların ülke çapında birleşmesinden de bir ulusal federasyon oluşacaktı. Her federasyon Viyana'daki -Herzl Viyana'da yaşadığı için Viyana örgütün merkezi kabul edilmişti- merkez büro ile dolaysız yazışabilecekti. Ulusal federasyonların dünya çapında birleşmesiyle de Dünya Siyonist Örgütü oluşacaktı. Bu örgütün temsilcileri kongrelerde bir araya gelip siyonizmin genel politikasını saptayacaklardı. Altıncı kongreye (1903) kadar Siyonistler her yıl bir araya geliyorlardı. O tarihten devamla her iki yılda bir buluşmaya karar verdiler.

1898 Ağustos'unda yine İsviçre'nin Basel kentinde yapılan ikinci kongrede Siyonistler, örgütün maddi sorunlarını tartıştılar. Bu kongrede, örgütün iktisadi politikasını yürütecek bir bankanın kurulmasına karar verildi. Londra'da sınırlı sorumlu bir anonim şirket olarak kurulan bu banka daha ilk kalemde 2 milyon sterlin sermaye ve "Yahudi Müstemleke Vakfı" adıyla faaliyete başladı. Adı geçen banka 1903'te sermayesi 100.000 sterlin olan "İngiliz-Filistin Şirketi"ni kurdu. Bu şirket Hayfa, Yafa, Kudüs, Hebron, Beyrut, Safed, Tiberyas ve Gazze'de şubeler açarak Yahudi kolonizatörlerin her türlü toprak alım-satımıyla ilgilenmeye başladı. 1901 Aralık'ında toplanan beşinci kongre ise Londra'da "Yahudi Ulusal Fonu" adı altında Yahudilerin gönüllü bağışlarının aktığı bir sandığın kurulmasına karar verdi. Fonun kuruluşunun daha ilk yılında, sermayesi 300.000 sterlindi. Bu meblağın Yahudi göçmenlerin Filistin'de toprak sahibi olabilmesi için harcanması öngörülmüştü. Zaman-

la, Yahudi Ulusal Fonu çalışma sahasını genişletmiş ve toprak alım-satımı yanında Yahudi kolonizatörlerin ürünlerinin daha iyi değerlendirilebilmesi için kooperatifler kurmaya, hatta Filistin'de Musevi kültürünü yaymaya kadar değişik çabalar içine girmişti.

Herzl, siyonizmi kendini Musevilerin selametine adanmış bir hayır dernekleri ya da entelektüel kulüpler mozaiki olmaktan

Sonuç

Yukarıdaki anlatımdan artık anlaşılmalı olmalıdır ki, günümüzde Gazze'deki soykırım ile küreselleşen Filistin Krizi uluslararası siyasette 19. yüzyıl Avrupa'sına özgü "Yahudi Sorunu" olarak doğmuş ve bugün bir "Siyonizm Meselesi"ne inkılap etmiştir. Batı'nın antisemitik nevrozuna karşı Musevilere bir kurtuluş reçetesi şeklinde lanse edilen siyonizm günümüzde bizzat kendisi -içeriğinde insan hakları ihlallerini barındıran- bir sorun haline gelmiştir. Elimizdeki bilgi ve bulgular çerçevesinde bazı genellemelere varılacak olursa, ilkin şunu hatırlatmakta yarar vardır. Siyonizmin hedef kitlesini oluşturan Musevi Dünyası'nda her Musevinin katıksız bir Siyonist olduğu iddia edilemez. Dindar ya da laik her Musevinin Siyonist kadroların tüm endokrinasyon çabalarına rağmen siyonistleştiği kabul edilebilecek bir bilimsel tespit değildir. İkincisi, sanılanın aksine, siyonizmin ideolojisini benimseyen ve Musevi olmayan bir gruplaşma da mevcuttur. Literatüre "Hıristiyan Siyonistler" olarak geçen o camia, Avrupa'da Yahudi Sorunu'nu çözmek için ya da Batı'dan Musevileri söküp atmak niyetini benimseyen emperyal/fanatik Hıristiyan halk ve seçkinleri tanımlamak için kullanılan bir deyimdir. Hitler o silsilenin son halkasıdır -eğer postmodern dönemde başgösteren "Neo Nazi" militanlarını da bu demede eklemesek!

kurtararak uluslararası politikada etkin bir aktör statüsüne yükseltmeyi başarmıştı. Sıra, Yahudilerin kendi kaderlerini tayin hakkının büyük güçlerce kabullenilmesi için diplomatik manevralara girişmeye gelmişti. Siyonistlerin gerek Büyük Güçler, gerek ise Osmanlı Devleti nezdindeki diplomatik ilişkileri bu kitabın diğer bölümlerinde ele alınacağı için burada üzerinde durulmayacaktır.

Siyonizm, yukarıda işlendiği gibi, ilk evresinde kendini mülteci/sığınmacı Avrupalı Musevilere yönelik bir "hümaniteryen müdahale" şeklinde tanımlamıştır. Amacı/görünürdeki hedefi Filistin'e bir Musevi "iskânı"dır. İskân, "kolonizasyon" ibaresiyle telaffuz edilmiş ve tedavüle sokulmuştur. Bu sözcük belki de işgalin kamufle edilmiş bir sinonimi (=eşanlamlısı) diye anlaşılabilir.

Ancak, Filistin "kimsesiz" bir belde (İngilizce ifadesiyle bir 'no man's land') değil; Osmanlı mülki sisteminin bir parçasıydı. Arap nüfusunun ağırlıklı olduğu bir demografik yapıya sahipti. Dolayısıyla siyonizm, kendilerine ait olmayan bir toprağa göz dikmişti. Siyonistler bu emellerini, tarihte örneklerine sıkça rastlandığı gibi, silah zoruyla yapabilmek kapasitesine doğaldır ki sahip değillerdi. O zaman yöntem; tabir yerindeyse "diplomatik tehdit" yüklü bir stratejiden başkası olamazdı. Siyonistler Yahudi Sorunu'nu "kullanarak", Filistin'i elde etme azmindeydiler. Siyonizm bu bağlamda Filistin'in işgalini "meşrulaştıracak" bir söylemsel arka plandan hareket ederek 1948'de BM'in önyak olduğu bir çözümle hedefinin ilk aşamasını tahsil edecekti.

"İsrail'in bir devlet olarak ilanı ve doğuşu Siyonist hareketin özgün siyasi hedefinin gerçekleşmesi anlamına gelmekte, bununla beraber bir ideoloji, hatta kurumsal yapı olarak sona ermesini ifade etmektedir."²⁶ İsrail parlamentosu Knesset 1952'de Dünya Siyonist Örgütü'nün adını Yahudi Ajansı'na çevirdi ve devlet çatısı altına aldı. Siyonizm, İsrail'in "resmi ideolojisi"ydi. Ne var ki, söz konusu isim değişikliği ile İsrail'in kurucuları Siyonistler daha ılımlı ve kapsayıcı olduklarını göstermeye çalışmaktaydılar. Musevi Dünyası çeşitlilik göstermekteydi; dahası Siyonistler arasında dahi farklı ekoller vardı. Bu açıdan Yahudi Ajansı o çoğulluğu şemsiyesi altında toplayacak bir örgütlenmeydi. Yahudi Ajansı'nın bir başka vasfı da kendini sadece İsrail'e Musevi göçü ve Diaspora'daki Musevilerin durumu ile ilgili gösterme çabasıydı. Bu "yumuşak" görüntüsüyle hem Musevi Dünyası'nı hem de uluslararası camiayı daha rahatlıkla emellerine endeksleyebileceklerini düşünmüşlerdi.

İsrail'in kuruluşunu takip eden yıllarda Tel Aviv'in yayılmacı siyaseti ile Filistin Sorunu savaşlarla örülü bir Arap-İsrail çatışmasına bel verecektir. İşte o süreçte Küresel Toplum'da dinseliliğin de yükselişi gözlemlenmekteydi. Bu gelişmeler siyonizmin, bir ideoloji olarak dokusunu da etkileyecekti. Pozitivist-sekülerist-sosyalist açılımlı siyonizm, artık İsrail'in insan kaynaklarını tutkallayamıyordu. Açıkçası aşınmaya ve aşılmaya başlanmıştı diyebiliriz. En belirgin göstergesi de 1970'lerden başlayarak Haredim tanımlamasına giren partilerin meclisi -Knesset'i- sağa kaydırmaları olmuştu. Likud ve Millî Dini Parti hükümet dahi kuracaklardı. İktidara yürümüşlerdi. İntifada'nın da başlamasıyla, sağcı-dinci partilerin önü tepkisel nedenlerle daha da açılacaktı.

Dincilerle laikçiler arasındaki ana sorun; "nasıl bir ülke" denklemine düğümle niyordu. Siyasetin kutuplaşması ülkenin kimliği üzerinde cereyan ediyordu. Bir yanda evrenselleşen Batı değerlerinin siyonizmle izdivacından doğan laik İsrail'i isteyenler; öte yanda tarihi sınırlar, gelenekler ve dini hüviyeti ile Eretz İsrail'de yani Musevi yurdunda ısrar edenler... Kısacası, çatışma kendini İsraili görenler ile Museviler arasındaydı. İkincilere göre, İsrail Musevileştirilmeli, Musevi kültürünün her unsurunun abideleşmiş dışavurumu haline getirilmeliydi.²⁷

İlginçtir, İsrail'de kamplaşma yeni bir kimlik paradigmasının doğuşuyla uzlaşma noktasına varılarak büyük ölçüde giderilecektir. Nasyonalist modele dini eklemeler yapılarak, her iki tarafı da ortak paydada buluşturacak senteze ulaşılabilecektir. Bu kavşağa varışta Millî Dini Parti'yi ele geçiren *Gush Emunim* (İnananların Platformu) hareketinin ideolojik katkıları hatırlanmalıdır. Uzlaşmanın sağlanabildiği hem zemin geçide, hem siyonizmin dinselleştirilmesi, hem de Haredim ideolojisinin ulusçulaştırılması sayesinde varılabilemiştir. İsraililer bu yeni yaklaşımı "*haredi-leumi*" (nasyonalist haredi) şeklinde tanımlamaktadırlar..

Dindar siyonizm olarak da nitelendirilebileceğimiz bu akımın taraftarlarına göre, İsrail milliyetçiliği İbraniliğin dinsel umdeleri üzerine inşa edilmeliydi. Dindar Musevilerin, her şeyi Tanrı'dan bekleyen pasifizmine karşın dindar siyonistler, silah, şiddet hatta terör dahil amaçları için kullanılmalıydı, diyorlardı. Bu yorum, siyonizmin giderek militerleşmesini beraberinde getirecekti. Ve tabii ki, "*kutsallaştırılması*"nı da!..²⁸

Siyonizm nihai analizde saldırgan bir "ontolojik güvenlik" mitolojisinin adıdır. İlginç olan, bir halkın, tarihte kurbanı olduğu bir vahşeti en iyi anlaması (empati kurması) gerekirken nasıl bunu kendisine reva görenlerin ruhu ile özdeşleşerek masum bir kitle üzerinde tazmin etmeye yeltenmesidir. Psikolojik, sosyo-psikolojik, hatta psikiyatrik kuramsal izahlar bir tarafa bırakılırsa; siyonizm böylesi bir intikamcı mantalitenin inşasını ve sürdürülmesini sağlamıştır. 11 Eylül ABD'de İkiz Kuleler'in yıkılması ile ortaya çıkan asimetrik tehdide yönelik Saldırgan Neo-realizm zaten zamanın ruhu olarak böylesi bir ideolojinin varlığını istisnai kılmamakta, bilakis küreselleştirmede, hatta meşrulaştırmaktadır. Belki de "*moralist*" uluslararası yaklaşımların ya da başka bir deyişle "*Küresel Etik*"in sindirilmesi sayesinde Gazze'deki soykırıma engel olacak diplomatik refleksler geliştirilememektedir. Bu da siyonizm karşısında uluslararası ilişkilerin teorisi ve pratiği ile iflası anlamına gelebilir mi?

Her şeye rağmen bir işgal ideolojisi olarak siyonizmin olsun, onun körüklediği İsrail iç/dış siyasetlerinin olsun, dünya kamu-

oyu vicdanını rencide ettiği ve bu yönde eleştirilerin yükseldiği görmezlikten gelinmemelidir. Daha 1975'lerde BM nezdinde siyonizmi ırkçı ve ayrımcı bir dünya görüşü şeklinde kınama çabaları -bir süre sonra akamete uğrasa da- görülmüştür. Asıl önemlisi Gazze işgali dolayısıyla bizzat İsrail'in içinde Musevi yurttaşlar tarafından Netanyahu hükümetini kınama gösterilerinin mevcudiyetidir. Uzmanlar, İsrail'de "anti-Siyonist" çevrelerin arttığına işaret etmektedirler.²⁹ Bu tutumun bir yandan laik, diğer yandan da dinsel versiyonlarının bulunduğu kaydedilmektedir.³⁰ Resmi Siyonist mitolojisinin reddi anlamına gelebilecek bu yaklaşımların ne ölçüde ileride İsrail'de ve Diaspora'da bir "*de-Siyonizasyon*"a yol açabileceği veya açıp, açmayacağı ileride ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- Adler, J. *The Herzl Paradox*. New York: Hadrian Press, 1962.
- Arendt, Hannah. *Antisemitizm*. çev. Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Arendt, Hannah. *Totaliterizm*. çev. İsmail Serin. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Avineri, Shlomo. *The Making of Modern Zionism: The Intellectual Origins of the Jewish State*. New York: Basic Books, 1981.
- Balcıoğlu, Mustafa – Balcı, Sezai. *Rothschildler ve Osmanlı İmparatorluğu*. Ankara: Erguvani Yayınları, 2020.
- Bein, Alex. *Herzl: A Biography*. London: East & West Library, 1956.
- Cohen, Israel. *The Zionist Movement*. London: New York Zionist Association of America, 1946.
- Cohen, Israel. *Theodor Herzl: Founder of Political Zionism*. New York: T. Yoseloff Press, 1959.
- DBHE, *Dışişleri Bakanlığı Hazine-i Evrak*, 332/17, no: 23598/216, Antopulos Paşa'dan Tevfik Paşa'ya, Londra, 8 Ağustos 1898.
- Elon, Amos. *Herzl*. London: Holt, Rinehart and Winston, 1975.
- Herzl, Theodor. *The Complete Diaries of Theodor Herzl*. der. Raphael Patai. C. II. New York: Herzl Press, 1960.
- Herzl, Theodor. *Yahudi Devleti*. çev. Sedat Demir. İstanbul: Ataç Yayınları, 2020.
- Karaman, Lütfullah. "Siyonizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* 13/89–103. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Kressel, G. "Zionism: The Word and Its Meaning". *Encyclopedia Judaica*. Jerusalem: Israel Pocket Library, 1973.
- Laqueur, Walter. *A History of Zionism*. New York: Schocken, 1978.
- Loewenberg, Peter. "Theodor Herzl: A Psychoanalytic Study in Charismatic Political Leadership". In *The Psychoanalytic Interpretation of History*, ed. Benjamin B. Wolman. New York – London: Basic Books, 1971.
- Neusner, Jacob. *The Transformation of Judaism: From Philosophy to Religion*. Maryland: University Press of America, 2011.
- Öke, Mim Kemâl. *Cuntalar ve Cemaatler: Küresel Toplumda Dışlanan Demokrasi*. İstanbul: İlgi Kültür, 2015.
- Öke, Mim Kemâl. *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880–1923)*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2021.
- Özalkan, Seda. *Siyonizm Karşıtı Yahudiler*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.
- Özbek, Sinan. *Irçılık*. İstanbul: Notos Kitap, 2012.
- Pinsker, Leib. *Autoemancipation!*. 17 Ekim 1882. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/>
- Pulzer, Peter G. J. *The Rise of Political Anti-Semitism in Germany and Austria*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1964.
- Rabkin, Yakov. *Yahudilerin Siyonizm Karşıtılığı*. çev. Şahika Tokel. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Sacher, Howard M. *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*. New York: Knopf, 2023.
- Schama, Simon. *İki Rothschild: İsrail Devletinin Kuruluşu*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2023.
- Stewart, Desmond. *Theodor Herzl*. London: Hamish Hamilton Press, 1974.
- Vital, David. *The Origins of Zionism*. Oxford: Oxford University Press, 1975.
- Volkov, S. "Religion and Faith in the Thought of Moses Hess". *Zionism* 2/1 (Bahar 1981).

Dipnot

- Özbek, Irçılık.
- Öke, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923), 31-32.
- Arendt, Antisemitizm.
- Arendt, Totaliterizm.
- Pulzer, The Rise of Political Anti-Semitism in Germany and Austria.
- Kressel, "Zionism: The Word and Its Meaning".
- Neusner, The Transformation of Judaism: From Philosophy to Religion, 151.
- Sacher, A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time.
- Volkov, "Religion and Faith in the Thought of Moses Hess", 1-16
- Laqueur, A History of Zionism, 49.
- Laqueur, A History of Zionism, 47-51.
- Pinsker, Autoemancipation!
- Osmanlı Hariciye Nezareti, Siyonistlerin faaliyetlerini takip etmekteydi. Yöntemlerin seçimi konusunda çıkan anlaşmazlıklar için, bkz: DBHE, 332/17, no: 23598/216.
- Cohen, The Zionist Movement, 3. bölüm.
- Vital, The Origins of Zionism, 166.
- Vital, The Origins of Zionism, 214.
- Schama, İki Rothschild: İsrail Devletinin Kuruluşu, 75, 17.
- Balcıoğlu - Balcı, Rothschildler ve Osmanlı İmparatorluğu.
- Dr. Theodor Herzl için, bkz. Adler, The Herzl Paradox.; Cohen, Theodor Herzl: Founder of Political Zionism.; Elon, Herzl.; Bein, Herzl: A Biography.; Stewart, Theodor Herzl.; Vital, The Origins of Zionism. Herzl'in depresyonla narsizm sarkacındaki psiko-analitik yapısı için ise, bkz. Loewenberg, "Theodor Herzl; A Psychoanalytic Study in Charismatic Political Leadership".
- Vital, The Origins of Zionism, 262.
- Herzl, Yahudi Devleti, 2. bölüm.
- Öke, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923), 55.
- Öke, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923), 56.
- Herzl, The Complete Diaries of Theodor Herzl, 581.
- Öke, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923), 60.
- Karaman, "Siyonizm", 13/89-103.
- Siyonizm ideolojisindeki değişim için, bkz: Avineri, The Making of Modern Zionism: The Intellectual Origins of The Jewish State, epilogue.
- Öke, Cuntalar ve Cemaatler: Küresel Toplumda Dışlanan Demokrasi, 391-393.
- Rabkin, Yahudilerin Siyonizm Karşıtılığı.
- Özalkan, Siyonizm Karşıtı Yahudiler.